

one probleme koje učenici najteže usvajaju. Ako učenik usvoji određenu strukturu, on će je varirati i prepoznati u drugom tekstu bez obzira na to što je u razgovoru neće nikad upotrijebiti.

Važan je za nas i peti stadij učenja — *stadij selekcije*, tj. stila. Dok je pri učenju živog jezika najprikladniji *kolokvijalni stil*, našim je potrebama najadekvatniji literarni stil, — točnije stil Cicerona i Cezara. Mnogi su se stručnjaci bavili problemom stila i drugih rimskih proznih pisaca i pjesnika, pa bi nam ostvariti taj stadij rada bilo lakše nego u nekom živom jeziku.

U latinski jezik, dakle, moguće i ostvarljivo i svrshodno uvoditi određene elemente modernih metoda. Nijedna se, međutim, metoda ne može primjeniti u svim svojim fazama i kao jedina metoda u nastavi. Direktna metoda i AV metoda u cijelini su neprihvatljive zbog specifičnosti latinskog jezika i osnovnog rezultata koji kod učenika želimo postići. Ako se prijevodna metoda obogati i proširi elementima transformacijsko-generativne teorije, nastavnici bi mogli omogućiti učenicima da mnogo lakše, brže i uspješnije svladaju gradivo.

LITERATURA

Dr Rudolf Filipović, »Udio lingvistike u formiranju modernih metoda u nastavi stranih jezika«, *Pedagoški rad*, 1970, 7—8.

Michel Rousset, *L'enseignement du Latin*, Paris 1966.

A. I. Smirnitsky, *Essentials of Russian Grammar* (uvod), Moskva 1970.

Jurčić-Brihta, Priručnik za nastavnike uz udžbenik *Practise and Learn*, Zagreb 1972.

Davorka Celmić

NEKI PRIJEDLOZI ZA ORGANIZACIJU IZBORNE NASTAVE U SREDNJIM ŠKOLAMA

Uvod¹

Potrebe suvremenog čovjeka sve su raznolikije, razvoj tehnike i nauke tako fantastično brz da redoviti školski programi ne mogu ići ukorak s razvojem.

Ti razlozi nameću specijalizaciju ne više samo na fakultetima već i u okviru srednjeg obrazovanja.

Programi srednjih škola uopćeni su i ne mijenjaju se dovoljno brzo i ne mogu se uvijek spremno uskladiti sa zahtjevima suvremenih dostignuća tehnologije i metoda obrazovanja. Rješenje bi trebala da dade izborna nastava.

1. Izborna nastava pruža, dakle, mogućnost osuvremenjivanja programa i primjenu novih tehnika, dajući tako priliku učenicima da uz pomoć nastavnika razvijaju svoje sklonosti i produbljuju znanje na određenim područjima.

2. Nadalje, izborna nastava je prvi korak k individualizaciji obrazovanja, tj. momenat koji će potpuno izmijeniti dosadašnju koncepciju obrazovanja kad se učenik trebao orijentirati prema programu određenog tipa

¹ Ovdje treba razlikovati dopunsku nastavu (koja se organizira za loše učenike) i izbornu nastavu, koju učenik slobodno birá.

škole. Za razliku od redovite, izborna nastava znači podešavanje programa prema sklonostima učenika jer učenik može birati područje prema svom interesu i prema svojim sposobnostima.

Cilj je takvog programa poticati učenike na daljnje usavršavanje i na stjecanje onih znanja i vještina koje u redovitoj nastavi nije moguće dati, bilo zbog malog fonda sati, bilo zbog toga jer je program ograničen na određene sadržaje.

U tako postavljenoj koncepciji izborna nastava prerasla bi u kasnijem obrazovanju u specijalizaciju i postala dio permanentnog obrazovanja čovjeka.

Prema tome, ako želimo uspjeti s izbornom nastavom u srednjem obrazovanju, moramo dati zanimljive i nove sadržaje, a prezentirati ih na način koji bitno odudara od redovitog programa u svrhu što bolje kvalitete.

Strani jezici mogu se uklopiti u izbornu nastavu na dva načina: kao prošireni program prvog stranog jezika ili kao drugi strani jezik.

Drugi strani jezik ima već razrađene ciljeve i zadatke i kompletan program za njemački, engleski, francuski, ruski i talijanski pa će ovdje biti govora samo o proširenom programu prvog stranog jezika.

Drugi strani jezik dobio je svoj status u većini gimnazija, u ekonomskim, pomorskim i trgovinskim, hoteljerskim i u ugostiteljskim školama pa je dovoljno naglasiti da se poznavanje dvaju stranih jezika, kao imperativ nameće u obrazovanju stručnjaka svih profila.

Cilj je proširenog programa prvog stranog jezika: razvijati sklonost učenika da čitanjem, slušanjem i govorom stvaraju naviku služenja stranim jezikom, kao i da učenik stekne takvo znanje, da ga potaknemo i ospasobimo da nastavi učenjem i nakon završenog srednjeg i višeg obrazovanja, tako da mu strani jezik postane integralni dio permanentnog obrazovanja.

Jasno je da će program zavisiti o profilu učenika koji se obrazuje, pa će i sadržaji varirati od opisa svakodnevnih situacija do obrade književnih naučnih tekstova.

S toga razloga nije moguće dati jedinstven program izborne nastave za sve škole, već treba razraditi nekoliko programa, koje treba postaviti vrlo slobodno kako bi se mogli prilagoditi pojedinoj skupini učenika sa specifičnim interesima.

Napomena. Izborna nastava ne bi se smjela programski vezati uz redovitu nastavu, i to zbog toga što se pretpostavlja da svi učenici neće birati isti program. Tu nastavu treba, dakle, postaviti tako da ona stvari zasebnu cjelinu zacrtanu posebnim programom.

Sadržaji izborne nastave

Da bi program bio potpun, treba izraditi sadržaje koji bi pokrivali tri razna područja: 1. kulturu i civilizaciju; 2. književnost; 3. nauku. Sadržaje bismo, prema tome, mogli obraditi u nekoliko varijanti:

I VARIJANTA (I i II razred). Primjenom televizijskih serija (10 filmova) prema programu Školske televizije.

Pri izboru sadržaja treba voditi brigu o mogućnostima eksploracije i o odgojno-pedagoškim faktorima te odabirati sadržaje s kulturno-historijskom pozadinom.

II VARIJANTA (II razred). Izbor suvremenih književnih tekstova popraćenih filmovima. Tekstovi (članci iz časopisa, novina književnih djela) sadržajno se uklapaju u opće-obrazovni program i mogu poslužiti kao baza

za razgovor o temi: socijalne razlike, obrazovanje, politički problemi, rasni problemi, socijalne strukture, običaji naroda, narodni folklor (pjesme, balaade itd.), historijske pojave u jeziku, način života, problematika mlađih itd.

III VARIJANTA, ekonomsko-geografska (III razred). Organizacija trgovine, industrije, razlika u ekonomskom položaju radnih ljudi, vrste zapošlenja, radničke organizacije, političke strukture, izbori za izvršne organe, specifičnosti ustava, međunarodna suradnja, javno mišljenje i utjecaji na stvaranje u nauci i u zakonima, uloga reklame u suvremenom životu, problemi monetarnog sistema, uloga bankarstva u životu neke nacije itd.

IV VARIJANTA, opći sadržaji (IV razred): a) Pušenje škodi zdravlju. b) Suvremeni čovjek uništava svoju okolinu. c) Suvremeni nomadi i nacionalna privreda. d) Televizija kao odgojni medij (za i protiv). e) Sukobi generacija (odnos roditelji—djeca, nastavnik—učenici). g) Alienacija čovjeka od društva. h) Uloga rada i obrazovanja u životu suvremenog čovjeka. i) Bijeg čovjeka iz velikih gradova. j) Obrazovanje — put k uspjehu. k) Istraživanje svemira (da ili ne). l) Ratovi i njihovi utjecaji na razvitak čovječanstva. m) Suvremeni čovjek i estetski doživljaj. n) Poznavanje stranih jezika zbližuje ljude.

Te četiri varijante mogu biti obrađene s više mogućnosti: bilo da se jedna varijanta obraduje u četiri godine, bilo da se kombinira pa da se u svakoj godini izaberu sadržaji iz pojedinih varijanti. Svaka varijanta zamisljena je za određeni nivo znanja, pa to treba imati na umu i uvijek ići od lakšeg k težem. Na primjer IV varijanta može naći primjenu samo u veoma naprednim grupama.

V VARIJANTA. U okviru dramske i recitatorske obrade mogle bi se koristiti gramofonske ploče jer su najveća djela stare i suvremene književnosti snimljena s odličnim glumcima.

Tu bi učenici mogli razviti osjećaj za lijepu književnost te istančati vještina razumijevanja i interpretacije do maksimuma u granicama svoje dobi i mogućnosti.

Taj program može se proširiti tako da planiramo zajedničke posjete galerijama, muzejima, koncertima ili da organiziramo zajedničko putovanje, pa da o tome kasnije razgovaramo s učenicima.

Na primjer, pripreme za maturalno putovanje dale bi dovoljno materijala za rad u čitavoj školskoj godini. Trebalo bi: 1. razraditi pojedine etape puta, 2. opisati program puta, 3. dati kulturno-historijsku pozadinu pojedinog mjesta, 4. odrediti pojedine eksponate koji bi se mogli vidjeti u nekom muzeju, 5. obraditi takve eksponate, 6. to isto učiniti i s historijskim spomenicima i sa zgradama, 7. odrediti ih u vremenu i prostoru, itd.

Jasno je da tu nije izneseno sve ono što bi se moglo organizirati jer mnogo toga ovise i o sklonosti nastavnika, kao i o njegovim interesima, te volji i ambiciji da se angažira u takvom programu koji bi njemu postavio velike zahtjeve: odlično poznavanje jezika, široko obrazovanje, mnogo priprema itd.

U radu s takvim programom nastavnik bi mogao biti veoma sloboden, jer nije sputavan fiksiranim nastavnim planom, već može mijenjati, dopunjavati, proširivati sadržaje kako određena situacija u pojedinoj skupini traži.

Organizacija i metoda rada

Izborna nastava trebala bi se izvoditi u skupinama, ne većim od 12—15 učenika, tako da se težište rada stavi na manje skupine i da se razvije navika timskog rada.

Nastava bi i formalno morala biti drukčije organizirana od redovite. Održavala bi se u specijaliziranim učionicama, gdje bi nastavnik imao prući sva nastavna pomagala. Učenici ne sjede u klupama, već u polukrugu, a nastavnik se nalazi među njima.

U okviru izborne nastave trebao bi da se razvije poseban oblik rada, koji se dosad nije dovoljno često ili se uopće nije primjenjivao, a to je razgovor ili konverzacija. Pod tim terminom kod nas se razumijeva: a) da nastavnik postavlja pitanja, a učenik detaljno i globalno odgovara na postavljeno pitanje; b) da nastavnik napiše ključne riječi ili misli pa da učenik reproducira sadržaj prema određenom planu; c) kod nas rijetko iskoristeni oblik da učenici među sobom razgovaraju o nekoj temi, da postavljaju oprečna mišljenja i da o njima diskutiraju.

U toku rada na sadržajima obuhvaćenih programom, primjenom metode razgovora učenicima je omogućeno slobodno iznošenje misli. Takav sat razgovora treba strogo lučiti od učenja jezika, jer nastavnik treba da postigne da učenik što samostalnije i sigurnije govori. Težište rada je na samoj skupini, a nastavnik ima ulogu koordinatora. Svaka skupina ima svog spikera i koreferenta (njihove se uloge izmjenjuju), jer pojedine skupine obrađuju raznu tematiku.

Na satu razgovora mora biti veoma prisna, neformalna atmosfera. Potrebno je stoga brižljivo planirati svaki takav sat, detaljno ga organizirati, kako bismo bili spremni za svaku eventualnu promjenu. Moramo imati jasnu predodžbu o našim zahtjevima i o krajnjem ponašanju učenika, no unatoč tome moramo podržavati slobodnu inicijativu učenika, ali i usmjeravati ih u željenom pravcu.

U svim aktivnostima potrebno je planirati nekoliko alternativa, jer ako se jedna pokaže preteškom ili prelaganom, treba je odmah zamijeniti. Moramo svakako izbjegavati dosadu, koja se javlja ako ne postoji zanimanje ili napetost, ako je sadržaj rada pretežak. Dobre rezultate i zadovoljavajući uspjeh možemo postići tek onda ako je učenik potpuno opušten i slobodan. Ne smijemo dopustiti da dobri učenici vode glavnu riječ, ali ne treba na silu uvlačiti ni one slabije, jer bismo postigli baš obratno od onoga što želimo, stvorili bismo, naime, zategnutu situaciju. Slabije učenike treba polagano aktivirati i privikavati ih na skupni rad.

Preporučujemo nadalje da nastavnik porazgovori s učenicima kako bi saznao njihove ideje, želje i dobio sugestije o čemu bi htjeli razgovarati, jer će im biti lakše govoriti o nečemu što im je poznato i što im je blisko po interesu.

Međutim, tu treba da je nastavnik veoma oprezan, jer ako bi sadržaji bili izvan konteksta kulture i civilizacije zemlje čiji se jezik uči, nastala bi veoma neprirodna atmosfera.

Da bi se to izbjeglo, treba uvijek svaki sadržaj dobro razraditi pa bi se rad odvijao u četiri faze.

Prvu fazu činila bi jezična priprema, u toku koje bi se učenici upoznali sa sadržajem predstojećeg zadatka, ovladali ili ponovili neke teže strukture, uveli ih u novi vokabular i dobili dodatne informacije, kako bi kasnije bili što samostalniji.

Druga faza bila bi individualni i timski rad učenika na prikupljanju materijala i informacija kojima će se koristiti u razgovoru. To bi bila neka vrsta domaćeg zadatka.

Treća faza bila bi obrada i razrada sadržaja, bilo pomoću filma, bilo putem dijapositiva, teksta, ploča itd., tj. na osnovi prikupljenog materijala.

Četvrta faza bila bi razgovor (uz pomoć nastavnika) i samostalno izlaganje učenika te čitanje pismenih radova.

Razrada takvog sadržaja trebala bi da bude vremenski ograničena na četiri sata, što ne znači da nastavnik ne može i proširiti rad ako je skupina zainteresirana, jer je zanimanje učenika najbolja motivacija.

U radu s proširennim programom nastavnik se mora rukovoditi nekim načelima: 1. program uvijek prilagoditi učenicima; 2. odabrani sadržaji moraju uvijek obogaćivati znanje i duh učenika, te odgojno na nj djelovati; 3. nastojati da upoznaju fenomene života strane kulture i da ih uspoređuju s onima vlastite zemlje, utvrđujući pozitivne i negativne aspekte.

Poteškoća koja se javlja svakako se sastoji u činjenici da nastavnik ne može predvidjeti kako će se razvijati svaki sat. Nastavnik utvrđuje sadržaj, planira tok rada i zadatke koje učenici treba da izrade, stimulira razgovor postavljajući pitanja, sugerira, potiče itd.

Međutim, reakcija učenika ne ovisi samo o nastavniku i o njegovim pripremama već prije svega o njihovoј zrelosti, o općem obrazovanju, o intezima, a osobito o znanju stranog jezika, kao i o tome, jesu li učenici otvoreni i komunikativni.

Ocenjivanje u izbornoj nastavi

U izbornoj nastavi vrednovanje znanja također mora biti postavljeno drukčije nego u redovitoj nastavi. Ako se znatan dio rada u izbornoj nastavi vodi u obliku konverzacije, ocjenjivat će se isključivo govor učenika.

Vrednovanje znanja treba provoditi tako da se učenik ne osjeća spustavan mišiju na ocjenu.

Treba privikavati učenika na misao da je izborna nastava, iako obvezatna, njegov vlastiti izbor, da će ocjena biti rezultat njegova zalaganja, njegove aktivnosti, i da neće bitno utjecati na ocjenu koju je stekao u okviru redovitog programa. Stoga bi ocjena trebala biti uopćena i opisna, npr. zalaže se, veoma je aktivan, slobodan u govoru, poduzetan itd.

Jasno je da na kraju polugodišta treba tu opisnu ocjenu pretvoriti u brojčanu. Radi toga treba izraditi skalu opisnih ocjena i pretvoriti je u brojčane.

Zaključak

Ovaj prilog samo je pokušaj da se postavi koncepcija izborne nastave, a nadamo se da će to biti i poticaj za širu raspravu.

Uvođenjem izborne nastave u naše srednje škole otvaraju se nove mogućnosti pa bi trebalo dobro promisliti i detaljno planirati svaku akciju kako bismo i na ovaj način pridonijeli unapređivanju nastave stranih jezika.

LITERATURA

- L. G. Alexander, *For and Against*, Longman 1970.
An Experiment in Group Teaching in Modern Languages, Scottish Education Dpt. ELT Documents, The British Council, (73/2).
Oral English. Engl. Teach. Division, USA, Information Agency, Washington.